

Białostoczczyzna

4/1998

Białostockie Towarzystwo Naukowe

Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Białymstoku

Spis treści:

artykuły

str.

Józef Maroszek, Waldemar F. Wilczewski, Spuścizna archiwalna diecezji wileńskiej w archiwach i bibliotekach Wilna	3
Jury Hardziejė, Typologiczna charakterystyka średniowiecznego oraz nowożytnego Grodna	10
Marzena Liedke, Źródła do badań nad recepcją wyznań reformowanych przez szlachtę ruską w XVI i XVII w.	14
Iryna Bohdanowicz, Rękopiśmienne zbiory Wincentego Mienickiego w Białoruskim Państwowym Archiwum-Muzeum Literatury i Sztuki	21
Ryhor Źaũniarkiewicz, Klasztor o.o. dominikanów i kościół w Stołpcach. Źródła do ich historii w zasobie Narodowego Archiwum Historycznego Białorusi w Mińsku	28
Rimantas Miknys, Spuścizna Ludwika Abramowicza, Heleny Romer-Ochenkowskiej i Michała Rõmera w Bibliotece Akademii Nauk Litwy jako źródło do dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz wschodnich obszarów Korony	41
Barbara Stępniewska-Holzer, Sytuacja społeczno-gospodarcza szlachty i ziemiaństwa polskiego na Witebszczyźnie w I połowie XIX w. w świetle źródeł archiwum historycznego w Mińsku,	46
Tamara Bairašauskaitė, Zbiory Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego dotyczące weryfikacji szlachty w XIX w.	51
Tamara Kabot, Akta Miejsca Odosobnienia w Berezie Kartuskiej (1934-1939) jako źródło historyczne	58
Anna Terebuń, Źródła do historii południowo-wschodniej części Białostoczczyzny z lat 1939-1941 w zasobie Archiwum Państwowego Obwodu Brzeskiego	65
Wojciech Śleszyński, Wizerunek Żyda w pamięci najstarszych mieszkańców Białostoczczyzny	69
Marzena Pilecka, Ludowe wierzenia i obrzędy związane ze śmiercią i pogrzebem na Sejneńszczyźnie	87
varia	103
kronika	115
recenzje	132

artykuły

Józef Maroszek, Waldemar F. Wilczewski (Białystok)

Archiwa kapituły i kurii diecezjalnej wileńskiej, dzieje i współczesne miejsca przechowywania w zbiorach litewskich i polskich.

Archiwa kościelne na Litwie powstały wraz z chrztem tego kraju i założeniem biskupstwa wileńskiego. Od początku w Archiwum Katedry Wileńskiej gromadzono najważniejsze dokumenty kościelne z terenu całej diecezji. Pierwsze próby porządkowania zasobu archiwum podjął biskup Jan z książąt litewskich. W roku 1520 polecił kapitule zebranie dokumentów funduszowych, zabezpieczenie ich i zewidencjonowanie. W tym czasie powstał pierwszy kopiariusz dokumentów kapitulnych (1520) oraz pierwsza wizytacja diecezji (1522). Zebrane w tym czasie materiały posłużyły legatowi papieskiemu Zachariaszowi do wydania bulli zatwierdzającej fundusze kapitulne. Archiwalia wileńskie ucierpiały, w mniejszym lub większym stopniu, w czasie kolejnych pożarów miasta: w czerwcu 1530, w październiku 1593, w lipcu 1610 r. Właśnie po pożarze w roku 1610 dotychczasowe archiwum zostało podzielone na Kapitulne i Diecezjalne. Sprawy porządkowania archiwów przeciągnęły się do końca lat 30-tych XVII wieku. W tym czasie szczególnie ważną rolę odegrał ks. Wawrzyniec Mocarski, notariusz, a potem kanclerz diecezjalny. Pod jego kierunkiem powstawały kopiarze dokumentów zawierające odpisy najstarszych i najcenniejszych materiałów archiwalnych przechowywanych w katedrze wileńskiej. Mocarskiemu powierzono opiekę nad archiwami również w latach najścia moskiewskiego (1654-1662). Początkowo zamierzano wysłać zagrożone materiały do Prus dokąd zmierzał biskup Tyszkiewicz. Planu nie zrealizowano i dopiero w obliczu bezpośredniego niebezpieczeństwa - latem 1655 roku - archiwum spakowano do trzech skrzyń i sześciu worków i wywieziono ze stolicy. Mocarski przebywający w tym czasie na Śląsku u boku króla poinformował kapitułę, że archiwum ulokował w *miejscu bezpiecznym w kraju cesarskim*. W maju 1656 roku kapituła otrzymała wiadomość, że archiwum znajduje się w Lubowli na zamku Jerzego Lubomirskiego. Jeszcze w tym samym roku archiwum przewieziono do Lwowa pod opiekę arcybiskupa Jana Tarnowskiego, a następnie do bernardynów Iwowskich. W sierpniu 1657 roku zmarł Wawrzyniec Mocarski. Po uspokojeniu działań wojennych archiwalia wileńskie przewieziono do Warszawy. Pieczę nad nim sprawował w tym czasie biskup Jerzy Białłozor, nominat smoleński, kustosz katedralny, któremu do pomocy dodano prałata Waleriana Judyckiego. Latem 1658 roku część archiwaliów przewieziono do Brześcia gdzie wówczas obradowała tułająca się kapituła. Nowy prokurator kapituły prałat Skuminowicz sprowadza rozproszone materiały do Braszewicz, a potem do Różany. W roku 1660 w obliczu nasilenia działań ze strony Moskwy archiwum zostało ewakuowane do Częstochowy i zdeponowane w jasnogórskim skarbcu. Dopiero po wyzwoleniu Wilna kanonicy Tyzenhauz i Młynecki sprowadzili je do stolicy. Nieustabilizowana sytuacja wewnętrzna i wciąż realne zagrożenie ze strony Rosji sprawiły, że w roku 1666 zdecydowano się na umieszczenie zbiorów w Białymstoku pod opieką księdza Kazimierza Beynarta kanonika wileńskiego i proboszcza białostockiego. Po powrocie do Wilna oba archiwa na trwałe rozdzielono i umieszczono w oddzielnych pomieszczeniach: Archiwum Kapitulne wraz z biblioteką w skarbcu katedralnym nad zakrystią, Archiwum Diecezjalne po drugiej

stronie. Opiekę nad Archiwum Kapitulnym sprawował prokurator kapitulny, nad Archiwum Diecezjalnym kanclerz kurii biskupiej. W ciągu wieku osiemnastego oba archiwa miały zapewniony względny spokój. Ich stan zależał od kompetencji i zdolności osób, którym je powierzono. W wieku następnym wzrost zainteresowania zasobem archiwalnym katedry wileńskiej sprawił, że wiele cennych archiwaliów zginęło bezpowrotnie. Taki los spotkał materiały pozostałe po śmierci Mamerta Herburta kanonika wileńskiego. Archiwa- lia przechowywane w jego domu dostały się w ręce kolekcjonerów i antykwariuszy.

Znamy stan obu archiwów w roku 1828.

Archiwum Kapitulne obejmowało wówczas następujące działy:

- a) księgi opravne, spośród których na pierwszy plan wysuwa się 57 ksiąg aktów kapitulnych od r. 1502 do 1827, dalej szereg kopiarzy dokumentów, rejestry papierów i dyplomów kapitulnych, inwentarze, lustracje, wizyty kościoła katedralnego, rachunki dochodów z dóbr biskupich i kapitulnych oraz innych funduszków od w. XVI;
- b) dokumenty pergaminowe i papierowe powiązane w 22 fascykulach, a zawierające w oryginałach lub kopiach przywileje wielkokiążęce i królewskie, bulle i brevvia papieskie, dokumenty fundacyjne i nadawcze, także prywatne, na dobra ziemskie, place i domy dla katedry, biskupa i kapituły, poczynawszy od r. 1387;
- c) testamenty biskupów i kanoników wileńskich oraz dalszych osób należących do katedry z lat 1391-1809;
- d) obligi na sumy funduszowe kapituły;
- e) dokumenty na dobra stołowe kapituły;
- f) dokumenty na dobra presytmonialne sufragańsie, prałatów i kanoników;
- g) papiery funduszu edukacyjnego Bejnartowsko-Korsakowskiego, pozostającego pod zarządkiem kapituły;
- h) dokumenty na altarie katedralne;
- i) dokumenty na dobra kapitulne odpadłe do guberni witebskiej, mińskiej i wileńskiej po rozbiorach 1772-1792;
- j) rozmaite inne papiery i dokumenty (varia), w tym dawniejsze rejestra, opisujące archiwum kapitulne;
- k) pieczęć kapituły z r. 1580.

Archiwum Diecezjalne obejmowało w r. 1828:

- a) księgi opravne w liczbie 78, zawierające przeważnie wizyty kościołów diecezji wileńskiej od r. 1622 do 1818, poza tym zaś kopiarze przywilejów i dokumentów nadawczych tychże kościołów, sumariusze takichże dokumentów kościelnych z r. 1797 i 1805 itp;
- b) luźne dokumenty, inwentarze i wizyty poszczególnych kościołów diecezji, ułożone według porządku alfabetycznego nazw miejscowości;
- c-d) inwentarze i wizyty niektórych zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich;
- e) inwentarze dóbr stołowych biskupów wileńskich;
- f-h) varia.

W takiej postaci archiwa dotrwały do roku 1892, kiedy to władze carskie postano-

wiły skonfiskować materiały przechowywane w katedrze. Komisja, działając na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, zamierzała zabrać do Wileńskiej Biblioteki Publicznej zbiory kapitulne. W wyniku przeoczenia zarekwirovano Archiwum Diecezjalne. Spis materiałów zagrabionych do Biblioteki opublikowano w *Opisaniu rękopiśmiennego oddzielenia wileńskiej publicznej biblioteki*. Według spisu zagarnięto 2014 jednostek. Ocalała część Archiwum Diecezjalnego została uporządkowana przez ks. Jana Kurczewskiego i umieszczona w Archiwum Konsystorskim. Pierwszy kontakt ze spuścizną archiwalną kapituły został opisany we Wspomnieniach tego wybitnego historyka Kościoła. *Oddano mi klucze od byłego archiwum. Poszedłem je zwiedzić. Umieszczone nad kaplicami katedralnymi od południa i od północy. Wszędzie kupy papierów na wysokość człowieka i resztki książek nie zabranych. Pełno kurzu, wilgoć pleśniami pokryła papier i księgi. Rozpocząłem pracę od oczyszczania z kurzu, potem zebrałem popleśniałe rękopisy, mapy i księgi i przesuszałem je w zakrytciu, gdyż to było pod wiosną. Latem w roku 1903 zacząłem porządkować rękopisy leżące w owych ogromnych jak kurhany kupach.*

W wyniku I wojny światowej ewakuowane z Wilna archiwalia ulegały dalszemu rozproszeniu. W okresie międzywojennym kościelne archiwalia wileńskie nie były przemieszczane.

Dla historyka zainteresowanego spuścizną archiwalną dawnej diecezji wileńskiej szczególnie interesujące jest miejsce obecnego przechowywania materiałów wytworzonych przez kapitułę i kurię.

W 1892 r. przekazane do Wileńskiej Biblioteki Publicznej archiwalia zgromadzone w sali „W”, w szafach nr 53, 54 i 55.¹ W 1915 r. 115 dokumentów pergaminowych ze zbioru dawnego archiwum kapitulnego ewakuowano w głąb Rosji, w okresie międzywojennym los ich był nieznan. Uważano je za utracone bezpowrotnie. Dopiero po II wojnie światowej wróciły one do Wilna z któregoś z sowieckich archiwów czy biblioteki i przekazane zostały Bibliotece Akademii Nauk Litwy, gdzie przechowywane są jako fond 1 rękopisów zatytułowany *Zbiór pergaminów*. Wcześniej znajdowały się one w szafie 55 Bibl. Publicznej. Szczegółowo rejestruje je t. II *Opisanej rękopiśmiennego oddzielenia Wileńskiej publicznej biblioteki* z 1897 r.² i *Pergamentu katalogas* Rimantasa Jasasa z 1980 r.³ W Bibliotece AN zyskały inne jednak nowe sygnatury, choć pozostawiono stary chronologiczny układ. Niedostępność tej kolekcji pergaminów przed wojną tłumaczyłby fakt oprotestowania przez władze niepodległej Litwy w okresie międzywojennym polskich żądań rewindykacyjnych, gdyż Litwini podsunęli pomysł Rosjanom, że jest to dziedzictwo litewskie, a nie polskie. Skorzystano z tej okazji i wówczas w Rosji sowieckiej pozostało wiele zażytków i archiwaliów z ziem utraconych.

Duży zbiór akt rękopiśmiennych trafił do BAN dopiero w okresie po II wojnie światowej, gdy władze sowieckie odebrały kościołowi rzymskokatolickiemu pozostałe w jego rękach, nie przejęte w 1892 r. archiwalia. Początkowo stworzono 2 kolekcje: *Zbiór kapituły wileńskiej, nr 43 z 27 511* jednostkami archiwalnymi z l. 1391-1940, i zbiór nr 44 z l. 022 j. a. z l. 1388-1940.⁴ Resztę odebranych arcybiskupstwu archiwaliów sprzed 1940 r. przekazano do Archiwum Historycznego Litwy w Wilnie, a po 1940 r. do Archiwum Akt Nowych Litwy. Kolejny dopływ materiałów archiwalnych z tego archiwum do BAN nastąpił później, gdy uzyskano resztę znajdujących się tam archiwaliów. Powstała kolejna kolekcja nr 318 zawierająca 3 195 j. a. z wieku XIX i XX, *Kolekcją dokumentów biskupstwa i arcybiskupstwa wileńskiego*.⁵

Po II wojnie światowej do BAN trafiła inna kolekcja dokumentów pergaminowych

i jest tam przechowywana jako fond 6 tej Biblioteki, zatytułowana: *Dokumenty pergaminowe zbiorów kapituły wileńskiej z lat 1387-1922*, zawierająca 440 takie dokumenty. Również katalog fondu 6 znajduje się w drukowanej pracy Rimantasa Jasasa z 1980 r.⁶

Niestety całość otrzymanych przez BAN zbiorów nie została opracowana katalogowo i pozostaje wciąż nieudostępnią w magazynach Akademii. Znajduje się tam bardzo cenna dla badaczy księga wizyt kościelnych z 1668 r. Badacze spodziewają się, że pewnie w nieopracowanych zbiorach Biblioteki Akademii Nauk znajdują się zagubione gdzieś niezwykle ważne dla badań nad dziejami obszaru diecezji wileńskiej: *Kopiarz Tyszkiewiczowski* zawierający m. in. najstarszą wizytację kościołów diecezji wileńskiej z 1522 r. i księga wizyty biskupiej Mikołaja Słupskiego, opisująca stan kościołów diecezji wileńskiej po najściu moskiewskim w XVII w. oraz inne znane jeszcze z okresu międzywojennego księgi, których dziś nie wykazują katalogi BAN BUWil. i AHPLitwy. Wspomniane braki w zbiorze BAN muszą być jak najszybciej opracowane i udostępnione naukowcom.

Reaktywowany w 1919 r. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie swoje zbiory rękopiśmienne oparł o otrzymane z d. Biblioteki Publicznej rękopisy, m. in. z archiwum biskupiego. Nie wywiezione w 1915 r. zgomadzone w szafach 53-55 w sali „W”, na trwałe pozostały w zbiorach uniwersyteckich. Zachowano ich układ i doskonałym katalogiem, którym do dziś posługują się użytkownicy jest *Opisanij rukopisnago otdelenja Vilenskoj Publicznoj Biblioteki*, pięciotomowe dzieło z l. 1897-1906, w którego tomie drugim zamieszczono opis i szereg dokumentów w aneksach właśnie z archiwum diecezjalnego. Kolekcja zatytułowana jest „KAPITUŁA WILEŃSKA” i nosi numer 57 ogólnego zbioru kolekcji działu rękopisów BUWil. Zawiera niezwykle cenne księgi wizyt kościołów parafialnych z l. 1633-1840, kopiarz dokumentów prawnych kościołów i inne. Łącznie znajduje się tam 1 880 j. a.⁷

Po II wojnie światowej do BUWil przeniesiono jako fond 210 akta *Seminarium diecezji wileńskiej*, 230 j. a., z lat 1583-1879.⁸

Największa część akt odebranych Metropolii Wileńskiej po 1944 r. trafiła jednak do Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Wilnie i dziś dostępna jest badaczom w siedzibie archiwum, przy ul. Dobrej Rady. Podobnie jak w Akademii akta podzielono na kapitulne i biskupie. Fond 694 nazwany *Wileńska rzymskokatolicka kuria metropolitalna* zawiera 28 694 j. a. z l. 1468-1940, a fond 604 *Rzymskokatolicki konsystorz duchowny biskupstwa wileńskiego* z l. 1391-1915 aż 45 339 j. a.⁹ W zespołach tych przechowywane są m. in. akta stanu cywilnego, w kopiach konsystorskich z l. 1809-1864. W czasie ostatnich lat, zgodnie z porozumieniem NDAP w Warszawie z dyrekcją archiwów litewskich wykonano kopie mikrofilmowe ksiąg metrykalnych dla potrzeb badaczy polskich. Strona polska nie dotrzymała jednak warunków umów i dziś badacze Polski północno-wschodniej są w paradoksalnej sytuacji, bo w Wilnie korzystać muszą z mikrofilmów przeznaczonych do Białegostoku i Warszawy, nie z oryginałów. Tak wielka niedogodność musi znaleźć szybkie rozwiązanie w dokończeniu wymiany między archiwami Polski i Litwy. Inaczej wciąż będziemy płacić za niezwykle drogie pobyty na kwerendach w Wilnie.

Olbrzymia ilość inwentarzy, (tylko niektóre wyposażone w pomoce archiwalne - indeksy topograficzne i osobowe) sprawia, że korzystający w Wilnie z nich lwia część czasu przeznaczonego na kwerendy poświęcają na ich przegląd. Należałoby sporządzić z nich mikrofilmy, co znacznie usprawniłoby prace badawcze i zwielokrotniło ich efekty. Obecnie trwająca akcja prowadzona przez archiwum przy ul. Dobrej Rady tłumaczenia inwenta-

rzy z języka rosyjskiego na litewski pogorszy znacznie stan wykorzystania tego zbiorów przez obywateli polskich, nie znających języka litewskiego

W zasobach CPHA Litwy znajdują się ponadto oryginały opisów parafii z 1784 r. diecezji wileńskiej. Wydawane w Białymstoku przez Uniwersytet i w Warszawie PAN edycje tych opisów z kopii tzw. szczorsowskiej zachowanej w Kijowie nie mogą nie spotkać się ze słowami krytyki. Kopie szczorsowskie wykonane dla Litawora Chreptowicza zawierają niezwykle liczne błędy i przeinaczenia nazw geograficznych i osobowych. Nie uwzględnianie w edycji oryginałów powoduje, że do obiegu naukowego trafiają częste pomyłki toponomastyczne i onomastyczne. Przez lata całe przyjdzie nam je prostować.

Władze sowieckie, które już w 1940 r. odebrały z konsystorza kopie akt urzędów stanu cywilnego od 1864 r., rozesłały je po terenie przeznaczając do ZAGS - sowieckich urzędów stanu cywilnego Białorusi i Litwy. Część transportów ksiąg metrykalnych zaginęła, głównie w czasie walk frontowych 1941 i 1944 r., część jednak ocalała. Taki fragment archiwum konsystorskiego z l. 1864-1938 przechowywany jest dziś w Kurii Metropolitalnej w Białymstoku i obejmuje historyczne dekanaty: Białystok, Knyszyn, Sokółka, Krynkki, Brzostowica i Grodno. Zwraća uwagę kompletność zachowania tej części zespołu w Białymstoku, aktywnie wykorzystywanego przez instytucje kościelne, historyków i genealogów.

Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Białymstoku w 1994 r. nabył w Warszawskim Antykwariacie Naukowym w Alejach Ujazdowskich edycję „Kodeksu Katedry i Kapituły Wileńskiej ks. Jana Fijałka i Władysława Semkowicza. Egzemplarz pochodzący z biblioteki tego ostatniego i zaopatrzone jego ekslibrysami wyposażony jest w rękopiśmienne poprawki edycji, liczne uzupełnienia, nawet całe nowe dokumenty dopisane ręką śp. prof. Semkowicza. Stwarza to możliwości ponownego wydania drukiem tego tomu.

W lutym 1998 r. pracownicy białostockiego Ośrodka - Józef Maroszek i Jarosław Kloza odszukali w „Variach” oddziału rękopisów Biblioteki PAN w Krakowie uważany powszechnie przez historyków za zagubiony tom drugi „Kodeksu”, doprowadzony przez ks. Fijałka i Semkowicza do 1579 r., czyli do śmierci bpa Protasewicza W Bibliotece PAN w Krakowie, jak się okazało (Varia, nr 8903-8906) zachowały się *Materiały do Kodeksu Katedry Wileńskiej (Regesty dokumentów Katedry Wileńskiej i kościołów diecezji wileńskiej z lat 1507-1579 Notatki z innych archiwów kościelnych polskich - zestawienie dokumentów, które zostały skolacjonowane w Rzymie, korespondencja ks. Fijałka na temat poszukiwań archiwalnych do kodeksu katedry. „Prospekt Archiwów Najprześwietniejszej kapituły wileńskiej” z 1814 r., odpis. W regestach wiele dokumentów wcześniejszych, transumowanych, lub przynajmniej wzmiankowanych. Materiały archiwalne odpisane w różnej formie oraz notatki wydawnicze do Kodeksu Kat. Wil. również z w. 16.* Prof. Jerzy Wyrozumski w słowie wstępnym do opublikowanych dopiero przez PAU w 1994 r. „Przedmowy” i „Wstępu” prof. Wł. Semkowicza stwierdził, że *w przyszłości pozostanie powrócić do materiałów tomu II, w zamierzeniach wydawców „Kodeks” miał bowiem sięgnąć do r. 1579.* Dla środowiska naukowego Białegostoku, Wilna i Krakowa zaistniała sytuacja konieczności nie wyczekiwania na tą bliżej nieokreśloną przyszłość, ale w najbliższym czasie przystąpić do edytorskich prac nad tomem II, kontynuując chlubne dzieło ks. Jana Fijałka, Władysława Semkowicza, ks. Tadeusza Glemmy, Zofii Pleziowej., Adama Vetulaniego i Wiesława Filipczyka.¹⁰

Rozpraszanie zasobu zaczęło się dużo wcześniej, tuż po rozbiorach. W BU Wilno,

F. 57, sala „W”, nr 219 zachował się *Rejestr przesłanych papierów funduszowych do Królestwa Polskiego roku 1799 i 1820*: Warto przypomnieć jakich kościołów dotyczył:

Augustów, Białystok, Bargłów, Bakalarzewo, Chodorówka, Choroszcz, m. in.

1534 *Przywilej królowej Bony na dziesięcinę ks. plebanowi Choroszczkiemu*
1662 *Testament zapisu sumy na kościół Niewodnicki i Choroski*

Dobrzyniewo, Dolistowo Dombrowa alias Małasówka, Filipowo, Goniądz

1734 *Inwentarz kościoła Goniądzkiego*
1737 *Inwentarz kościoła Goniądzkiego*
1782 *Wizyta generalna dziekańska*
1789 *rewers na wzięte dokumenta*

Janówka, Jesionówka, Juchnowiec, Krasnobór, Kundzin, Kalinówka, Karpowice, Knyszyn

1568 *Donatio bonorum Krakowszczyzna tenutae Knyszynensi adiacensium SRM a generoso domino Nicolao Jasiński*
1566 *Kombinacja ks. plebana knyszynskiego z mieszczanami o dziesięcinę*
1713 *Informacja o fundacji altarii knyszynskiej*

Korycin, Lipsk, Niewodnica, Nowy Dwór, Puńsk, Przerośl, Rajgród, Raczki alias Dowspuda, Sokółka, Sokolany, Sidra

1535,
1536

Turośń, Trzianne, Wizajny, Wasilków, Wigry, Zalesie, Zabłudów.

Część odesłanych z Wilna dokumentów, wśród wielu pergaminowych znalazła się - jak sądzimy - w archiwum archidiaconatu białostockiego diecezji mohylewskiej i dziś stanowią najwartościowszą część Archiwum Archidiecezjalnego w Białymstoku, o losie innych nie mamy bliższego rozpoznania.

Przesyłane Prusakom po III rozbiornie archiwalia uległy częściowemu rozproszeniu. Pewnie za pośrednictwem Tadeusza Czackiego do Biblioteki Czartoryskich w Krakowie trafiły kopiariusze dokumentów prawnych i wizyt z czasów bpa Brzostowskiego z pocz. XVIII w. (nr 1777 i 1775). W AGAD w Warszawie do dziś pozostały z tej przesyłki *Sumariusz dokumentów znajdujących się w Archiwum Diecezjalnym Wileńskim* :

1. Układ alfabetyczny dokumentów kościołów parafialnych, filialnych i altarii, s. 1-341.
2. Wykaz ksiąg z Archiwum Diecezjalnego, s. 342-347
3. Dokumenty klasztorów męskich, s. 347-353
4. Dokumenty klasztorów żeńskich, s. 353-358
5. Papiery miejscowości o nie ustalonej przynależności do diecezji, s. 356-357.

Środowiska naukowe Litwy, Białorusi i Polski oczekują na poważne opracowanie dziejów spuścizny archiwalnej diecezji wileńskiej.

Przypisy:

- 1 *Opisanij rukopisnogo otdelenja Vilenskoj publicznoj biblioteki*, t. II, Wilna 1897, szafa 53, nr 1388-1429, s. 1-2, szafa 54, nr 1-403, s. 3-16, szafa 55, nr 1-64, s. 17-18.
- 2 Tamże, t. II, szafa 55, nr 65-179, s. 18-29.
- 3 *Pergamentų katalogas*, sudarė R. Jاسas, Vilnius 1980.
- 4 *Przewodnik po zbiorach rękopisów w Wilnie* opr. M. Kocójowa, Kraków 1993, nr 294 i 296, s. 58.
- 5 Tamże, nr 295, s. 58; *Lietuvos Mokslų Akademijos Biblioteka. Rankraščių fondai* opr. D. Lanauskienė, Vilnius 1994, s. 39.
- 6 Tamże, nr 238, s. 47.
- 7 Tamże, nr nr 49, s. 12.
- 8 Tamże, nr 48, s.12.
- 9 Tamże, nr 1196, 1200, s. 211-212.
- 10 *Por. Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*, wyd. J. Fijałek, W. Semkowicz, t. I, 1387 - 1507), Kraków 1948-1994.